

HD
20
19

HÖGSTA DOMSTOLENS VERKSAMHETSBERÄTTELSE

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet _____	5
Nya justitieråd _____	9
Samerättsliga mål i Högsta domstolen _____	14
Besök av Ruth Bader Ginsburg _____	29
Namn på Högsta domstolens avgöranden _____	33
Rättsfall i korthet 2019 _____	36
Några händelser under året _____	42
Statistik _____	44

Ordföranden har ordet

När Högsta domstolen inrättades 1789 angavs att domstolen skulle bestå av tolv lagkunniga ledamöter. I dag uppgår personalstyrkan till ungefär 90 personer som alla spelar en betydelsefull roll för att domstolen ska kunna utföra sitt uppdrag på bästa sätt. Det är justitiesekreterare, beredningsjurister, domstolshandläggare, registratorsassistenter, arkivarier och expeditivaktmästare, för att nämna några yrkeskategorier vid domstolen. Sedan har vi justitieråden – i dag 16 till antalet. Totalt har 324 män och kvinnor tjänstgjort som ledamöter i Högsta domstolen sedan inrättandet. De två senaste i raden är Stefan Reimer och Cecilia Renfors som båda tillträdde under 2019. Lite längre fram i denna verksamhetsberättelse delar de med sig av sina tankar om arbetet som justitieråd och deras väg till Högsta domstolen.

Huvuduppgiften för Högsta domstolen är att skapa avgöranden som är vägledande för rättstillämpningen, s.k. prejudikat. För att en domstol ska kunna vara en prejudikatinstans i ordets rätta mening krävs att antalet mål som tas upp till prövning är relativt begränsat. Kravet på prövningstillstånd ger domstolen möjlighet att koncentrera sig på de mål där mest vägledning kan ges. Prövningstillstånd kan meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att målet prövas. Undantagsvis kan prövningstillstånd också meddelas om det föreligger synnerliga skäl.

Eftersom stora resurser läggs ned på de mål där prövningstillstånd har meddelats är det viktigt att lämpliga mål väljs ut. Ett mål kan innehålla en prejudikatintressant fråga men ändå av andra skäl vara olämpligt för prövning. Det kan vara så att målet rymmer flera bevisfrågor som gör att den prejudikatintressanta frågan riskerar att inte ställas på sin spets. Det kan också vara så att målet är mycket omfattande och skulle ta stora resurser i anspråk; resurser som annars kan användas för att skapa flera andra prejudikat.

Det är mot denna bakgrund inte så vanligt att Högsta domstolen ger tillstånd till prövning av mål som kräver att en lång huvudförhandling hålls. Året som har gått har dock varit speciellt i detta avseende. Högsta domstolen har under hösten hållit en nästan sex veckor lång huvudförhandling i ett mål mellan Girjas sameby och staten angående rätten till småviltsjakt och fiske på samebyns område. Målet har engagerat många av domstolens anställda och har tagit betydande resurser i anspråk. Mål av detta slag är ovanliga. Men för ungefär 30 år sedan prövade Högsta domstolen ett annat omfattande samerättsligt mål som resulterade i den s.k. "Skattefjällsdomen" NJA 1981 s. 1. Om dessa och andra samerättsliga mål som har prövats av domstolen kan man läsa längre fram i denna verksamhetsberättelse >

En bild av Högsta domstolens kärnverksamhet som prejudikatinstans ges i avsnittet med sammanfattningar av viktigare prejudikat som har meddelats under året. I anslutning till det avsnittet beskrivs de överväganden som ledde fram till att Högsta domstolen i maj 2019 publicerade en samlad lista över domstolens namngivna rättsfall.

I Högsta domstolens prejudikatverksamhet ingår en rättsskapande funktion. Domstolen ska när det finns behov av det fylla ut luckor i den gällande rätten. På det sättet ska domstolen komplettera riksdagen och regeringen i uppgiften att besluta om lagar och förordningar. Under senare år har det stundtals varit en diskussion om gränserna för domstolens normbildning. Var bör gränsen gå för skapandet av nya normer genom prejudikat? Och när är en fråga av den karaktären att den i stället bör hanteras av lagstiftaren? Frågeställningen är inte enkel och någon skarp gräns finns knappast.

En aspekt som är viktig i denna diskussion är att det många gånger kan vara kommunicerande kärn mellan normbildning som sker genom lagstiftning och sådan som sker genom prejudicerande avgöranden. Riksdagens beslut att vidta eller inte vidta lagstiftningsåtgärder inom ett visst område får många gånger direkt betydelse vid en senare prövning i Högsta domstolen.

Ett av de prejudikat som redovisas i sammanfattningen illustrerar tydligt detta samspel: ”Det kaliforniska

surrogatarrangemanget” NJA 2019 s. 504. En svensk man och en svensk kvinna genomförde ett surrogatarrangemang i Kalifornien med en amerikansk kvinna som surrogatmoder. En domstol i Kalifornien förklarade att den svenska kvinnan skulle vara barnets förälder. Frågan i målet gällde om den domen skulle erkännas i Sverige, trots att det inte fanns något stöd för det i lagstiftningen. Ett sådant erkännande skulle innebära att den svenska kvinnan rättsligt sett blev förälder även i Sverige. När målet hamnade på Högsta domstolens bord hade frågor om föräldraskap vid internationella surrogatarrangemang nyligen behandlats i en statlig utredning och i en proposition till riksdagen. I det sammanhanget hade det konstaterats att surrogatmoderskap aktualiserar flera komplicerade etiska och juridiska frågeställningar och intresseavvägningar. Principen om barnets bästa ansågs dock inte kräva att Sverige skulle genomföra mer omfattande författningsändringar eller andra ingripande åtgärder för att lösa alla de problem som internationella surrogatarrangemang bedömdes kunna medföra. Något förslag på lagstiftning som tog sikte på situationer liknande den i Högsta domstolens mål lades inte fram.

Både tingsrätten och hovrätten hade i det aktuella målet kommit fram till att det inte fanns förutsättningar att erkänna den utländska domen. När saken kom upp i Högsta domstolen konstaterade domstolen att det finns en negativ inställning till surrogat-

moderskap i Sverige som bygger bl.a. på förbudet mot handel med kvinnor och barn. I ljuset av uttalanden från Europadomstolen om alla barns rätt till privatliv och principen om barnets bästa slog Högsta domstolen emellertid fast att det – när en faktisk familjere-lation etablerats mellan barnet och den i en utländsk dom utpekade modern – kan vara nödvändigt att erkänna en utländsk dom på moderskap trots att den utpekade modern inte har fött barnet och trots avsaknad av svenskt lagstöd för ett sådant erkännande. Om barnets rättigheter inte kan tillgodoses på något annat lämpligare sätt som också är förenligt med barnets bästa så ska domen erkännas. I den aktuella situationen fanns det inte något sådant alternativ. Den utländska domen erkändes därför i Sverige.

Senare under året avgjorde Högsta domstolen ytterligare ett mål som rörde erkännande av en utländsk dom om fastställande av moderskap efter ett surrogatarrangemang (”Surrogatarrangemanget i Arkansas”, Högsta domstolens beslut den 17 december 2019 i mål nr Ö 3622-19). Även i det målet kom Högsta domstolen fram till att den utländska domen skulle erkännas för att tillgodose barnets rätt.

I dessa fall blev det alltså prejudikat från Högsta domstolen som fyllde ut den gällande rätten genom att införa en särskild möjlighet till erkännande av en utländsk dom. Om riksdagen i stället hade valt att genomföra lagstiftning på området hade det sannolikt saknats både behov och

utrymme för domstolen att fylla ut den gällande rätten.

Aktiviteten hos lagstiftaren har således stor betydelse för behovet av prejudikat och för Högsta domstolens utrymme att fylla ut den gällande rätten. När lagstiftaren är mindre aktiv kan det kräva en mer aktiv högsta domstol.

ANDERS EKA
JUSTITIERÅD OCH
HÖGSTA DOMSTOLENS ORDFÖRANDE

nya justitieråd

Högsta domstolen har under 2019 fått två nya justitieråd. Stefan Reimer, som kom från en flerårig tjänst som chefsrådmann vid Helsingborgs tingsrätt, började i mars och Cecilia Renfors, tidigare justitieombudsman, började i september.

Varför valde ni juridiken?

Stefan: Det var en tillfällighet. Jag hade ingen anknytning till juridiken och ville egentligen bli journalist. Under sista året på gymnasiet var jag genom skolan på besök i Göta hovrätt några dagar. Där fick vi lyssna på förhandlingar och till och med hjälpa till att föredra några mindre mål. Det var spännande och då bestämde jag mig för att läsa juridik. Jag började på juristlinjen i Lund och trivdes jättebra.

Cecilia: Det var en slump. Jag visste inte riktigt vad man kunde läsa; i min familj fanns inga akademiker. Jag hade funderat på att bli lärare. Det var två samtal som sen påverkade mig att välja juridiken. Det ena var med en bekant som tittat på Perry Mason på TV och berättade att hon skulle ha velat bli advokat. Det andra var med en klasskompis på gymnasiet som berättade att hon hade träffat personer som läste juridik och sa att hon trodde att det skulle passa mig. Uppsala hade en klang som kändes tilltalande. Jag sökte därför juristlinjen i Uppsala och kände att det var rätt för mig. Det är nog ofta så att man väljer en väg och sen får man se vart den leder.

Vad var det som lockade er att söka tjänsten som justitieråd?

Stefan: Jag hade varit ordinarie underrättsdomare i 17 år och har ett stort intresse för juridiken. Jag ville gå vidare till något mer. Det var ett bra tillfälle, ett av de justitieråd som slutade i samband med att HD sökte nya justitieråd hade underrättserfarenhet och straffrättslig inriktning och jag tänkte att HD kanske sökte någon ny med liknande erfarenhet. Kanske är det lite att sticka ut hakan att söka, men jag gjorde det och har inte ångrat mig.

Cecilia: Jag har gått mycket på magkänsla när jag valt jobb och har avstått från möjligheter som inte har känts rätt. Det som lockade med tjänsten som justitieråd var möjligheten att få ägna mig åt juridiken och att få göra djupdykningar i juridiska frågeställningar. >

Vilka förhoppningar och förväntningar har ni på arbetet?

Stefan: Att få syssla med juridiken, prejudikatbildningen, principiella frågor och att delta i diskussionen här. Det känns som jag både kan bidra med och lära mig mycket.

Cecilia: Att det ska vara roligt men också svårt. Att vara i en stimulerade arbetsmiljö med diskussioner och samarbete avseende de uppgifter man ska lösa och vägen för att komma fram till lösningen. Min förhoppning är att få bryta lite ny mark och att vara med och säga något viktigt.

Hur var den första dagen som justitieråd och hur har den första tiden varit i HD?

Stefan: Första dagen var det lite nervöst, förväntansfullt och spännande. Jag bytte ju arbetsplats för första gången på 20 år. Plenum, hälsa på medarbetarna och hänga upp mitt fotografi – allt gick bra! Det är en inspirerande och trevlig stämning här och jag har känt mig mycket välkommen. I början var det svårt att hitta i huset. Jag försöker gå med mina akter i stället för att skicka dem med intern-posten så att jag lär mig hitta, lär känna medarbetare och samtidigt kan ge lite återkoppling.

Cecilia: Första dagen och välkomsteremonin var rolig och högtidlig. Eftersom jag känner många av råden var det inte så nervöst eller stelt. Första tiden var väldigt intensiv och med många nya intryck. Jag kom från en lång semesterledighet i min stuga med hunden men det var bara att ge sig in i det hela. Det har varit väldigt roligt.

Är det något speciellt område eller någon speciell fråga som ni hoppas att ni ska få tillfälle att förkovra er inom?

Stefan: Jag har ett stort intresse för flera delar inom straffrätten, bl.a. frågor om uppsåt, psykisk störning och påföljder. Jag hoppas få arbeta med både svåra tvistemåls- och brottmålsfrågor. Jag har erfarenhet av och jobbar gärna med mål med internationell koppling. Nya områden ser jag också fram emot.

Cecilia: Några processrättsliga frågor som man vet är bekymmersamma i underinstanserna skulle vara roligt. Frågor som rör de grundläggande fri- och rättigheterna är ju sådant som jag har med mig från JO. Även immaterialrättsliga frågor tycker jag är ett spännande område. Jag ser ju förstas fram emot att få pröva frågor som rör Bryssel I-förordningen. Jag arbetade en hel del med den och med andra IP-rättsliga frågor inom civilprocessen under min tid på Justitiedepartementet. Det skulle vara jättekul att få sätta tänderna i någon av de frågor vi brottades med där, t.ex. domstols behörighet i skadeståndsmål och gränsöverskridande lis pendens.

Ni har båda en gedigen bakgrund, vilken tjänst har hittills varit roligast, mest givande eller påverkat er mest?

Stefan: Förutom det nuvarande som justitieråd, så är det jobbet som chefsrådman med kombinationen av att vara både chef och domare. >

Det var roligt att få ihop det hela och jobba med ett bra team, att hitta strategier, förbättringar och nya lösningar samt vara delaktig i den löpande verksamheten. Jag gillar även att undervisa.

Cecilia: Arbetet som JO var givande och har påverkat mig mycket. Även tiden – omkring tio år – på Justitiedepartementet var rolig och lärorik. Jag trivdes väldigt bra med lagstiftningsarbetet och det internationella förhandlingsarbetet liksom att vara i den politiska atmosfären. Jag tog arbetet som direktör vid Granskningsnämnden för radio och tv för att jag ville prova på att göra något helt annat. Att arbeta med mediefrågor var väldigt roligt. Jag har aldrig haft några fasta planer för vad jag vill göra; några jobb har jag sökt och andra har jag blivit erbjuden. Det mesta har varit en slump; i vart fall har det känts så.

Vad tar ni med er från era tidigare uppdrag?

Stefan: Jag tar med mig en gedigen domarerfarenhet från underrätt där jag har sett alla olika typer av mål. Jag har också ett stort intresse och en expertis inom straffrätten utifrån ett domarperspektiv.

Cecilia: Mina erfarenheter från lagstiftningsarbetet tror jag är värdefulla. När man har arbetat med lagstiftningsarbete förstår man att det är komplicerat att skapa nya regler. Man måste tänka efter ordentligt på konsekvenserna av det man gör, vilket även gäller för en prejudikatinstans.

Som JO får man möjlighet att utveckla sitt skrivande och knäcka på juridiken på djupet. Att formulera

sig så att budskapet tydligt går fram och att arbeta så mycket som möjligt med enkelhet. Att tänka i termer av enskilda individers rättigheter i förhållande till myndigheter och staten. Från uppdraget som JO tar jag även med mig betydelsen av goda ämbetsmannavärden och vikten av god etik i det allmännas verksamhet.

Vad hämtar ni er drivkraft ifrån?

Stefan: Mitt stora intresse för juridik. Det är roligt att lösa rättsliga problem. Om jag ska vara ärlig är det de stora, spännande och svåra målen som jag gillar allra mest. De svåra målen är de mest utmanande.

Cecilia: Jag har en stark vilja att det ska bli rätt. När jag har en uppgift vill jag göra den så bra som möjligt i den givna situationen. Jag vet inte riktigt var den viljan kommer ifrån.

Vad tror ni kommer vara den största utmaningen i er roll som justitieråd?

Stefan: Hur man ska genomföra digitaliseringen av HD:s arbets sätt.

Cecilia: Det kanske är att vara lika engagerad när inte ämnesfrågan är den man själv tycker är allra roligast. Men mina tidigare erfarenheter säger mig att när man väl ger sig in i det, och kommit över den första tröskeln, då brukar det alltid bli roligt.

Oroar ni er för något?

Stefan: Nej, inte direkt. Här kan man vara koncentrerad på sin uppgift även om det är mycket att läsa. Det kan dock vara korta tider innan man ska bli klar. Det kan ibland vara svårt att komma igång och man kan oroas för hur man ska få ihop det

eller få skrivkramp. Det underlättar att man får ett sådant fint underlag ifrån justitiesekreterarna.

Cecilia: Nej. Det dyker säkert upp situationer som inte är jätteroliga och som är lite jobbiga men det är inget jag tar ut i förskott. Det får man ta när det kommer.

Vad gör ni helst när ni inte arbetar?

Stefan: Jag gillar att läsa och är lite av en nyhetsnörd. Nyheterna får gärna ha en internationell anknytning då jag har ett intresse för omvärlden. Konstutställningar och bio går jag också gärna på. Jag är även sportintresserad och har årskort till fotbollsklubben Helsingborgs IF:s matcher tillsammans med sonen.

Stefan Reimer

Född 1962

Juris kandidatexamen 1988
vid Lunds universitet

Assessor i Hovrätten över Skåne
och Blekinge 1994

Sekreterare i Straffansvarsutredningen
1994–1997

Rättssakkunnig i
Justitiedepartementet 1997

Sekreterare i Xenotrans-
plantationskommittén 1998–1999

Expert och sekreterare i
Psykansvarskommittén 1999–2002

Rådman i Helsingborgs tingsrätt
2002–2008 (enhetschef mellan
2005–2008)

Chefsrådman i Helsingborgs
tingsrätt 2008–2019

Cecilia: Om jag är kvar i stan läser jag gärna böcker eller tittar på någon bra tv-serie. Men ut i naturen vill jag och då åker jag gärna till min stuga som jag skaffade för några år sedan i mina hemtrakter. Min syster har en hund som är hos mig när jag kommer och då är han min!

Har ni några bra boktips?

Stefan: Jag läser mycket, allt från faktaböcker till historieböcker och deckare. Men mitt boktips får bli *Konsten att förlora* av Alice Zeniter. Jag gav bort den först men började sedan att läsa den själv.

Cecilia: *Butcher's crossing* av John Williams. Den stod i bokhyllan ett bra tag innan det blev dags att läsa den.

Cecilia Renfors

Född 1961

Juris kandidatexamen 1986 vid
Uppsala universitet

Assessor i Svea hovrätt 1992

Tjänstgöring i Justitiedepartementet,
processrättsenheten 1992–1999;
rättssakkunnig, sedermera kansliråd

Tjänstgöring i Justitiedepartementet,
enheten för processrätt och domstols-
frågor 1999–2003; departementsråd
och biträdande enhetschef

Direktör och myndighetschef vid
Granskningsnämnden för radio och tv
2003–2007

Hovrättslagman i Svea hovrätt 2007–2013

Justitieombudsman (JO) 2013–2019

samerättsliga mål i Högsta domstolen

Högsta domstolen har under 2019 hållit huvudförhandling i målet mellan Girjas sameby och staten angående bättre rätt till småviltsjakt och fiske m.m. (Girjas målet). Huvudförhandlingen pågick i nästan sex veckor och det är ett av de mest omfattande målen i Högsta domstolens historia. Målet har fått stor uppmärksamhet i media och dess handläggning har involverat i stort sett alla personalkategorier på domstolen.

Ett annat omfattande samerättsligt mål som prövats av Högsta domstolen är det s.k. Skattefjällsmålet ("Skattefjällsdomen" NJA 1981 s. 1). Huvudförhandlingen i det målet pågick i nästan åtta månader under åren 1979 och 1980.

Utöver Girjas målet och Skattefjällsmålet har ytterligare två samerättsliga mål varit föremål för prövning i Högsta domstolen under de senaste decennierna; "Nordmalingdomen" NJA 2011 s. 109 och "Vinterbetet i Härjedalen" NJA 2017 s. 102.

Girjasmålet

”Skattefällsdomen”

*”Nordmalingdomen” och
”Vinterbetet i Härjedalen”*

I 32

Girjasmålet

Girjasmålet rör en tvist mellan Girjas sameby och staten angående bättre rätt till bl.a. småviltsjakt

och fiske på delar av samebyns renbetesområde. Målet kom in till Högsta domstolen i februari 2018 och fördelades då till en justitiesekreterare (föredragande) som arbetar med omfattande, uppmärksammade och särskilt svåra mål. Det utsågs också en särskild domstolshandläggare.

Justitiesekreteraren föredrog målet i fråga om prövningstillstånd i september 2018. Med hänsyn till bl.a. målets omfattning och karaktär deltog fem justitieråd – i stället för som normalt tre – vid dispensprövningen. Efter att prövningstillstånd meddelats utsågs justitierådet Sten Andersson till referent, dvs. huvudansvarigt justitieråd för målet.

Under hösten 2018 och i början av 2019 pågick skriftväxling mellan parterna samtidigt som domstolens interna arbete med inläsning och rättsutredning tog fart. Justitiesekreteraren var primärt ansvarig för att ta fram rättsutredningen och hade under arbetet stor hjälp av domstolens bibliotekarie.

I mars 2019 höll Sten Andersson ett – för Högsta domstolen relativt ovanligt – sammanträde för muntlig förberedelse. Vid sammanträdet diskuterades bl.a. frågor om bevisning och en huvudförhandlingsplan upprättades. Under våren utsågs även de övriga justitieråd som skulle delta i avgörandet, nämligen Anders Eka, Johnny Herre, Agneta Bäcklund och Ingemar Persson.

Huvudförhandling inleddes den 2 september 2019 och pågick till och med den 8 oktober 2019. Efter att förhandlingen avslutats påbörjades överläggning och domskrivning.

Dom väntas meddelas i början av 2020.

Girjasmålet i sak

Girjas sameby väckte 2009 talan mot staten med yrkanden som avsåg rätten till småviltsjakt och fiske. Samebyn yrkade i första hand att få fastställt att samebyn hade ensamrätt till småviltsjakt och fiske på området (dvs. delar av samebyns renbetesområde), att staten inte hade rätt att upplåta jakträtt och fiskerätt på området och att samebyn hade rätt att göra sådana upplåtelser utan statens samtycke. Staten bestred samebyns talan. Tingsrätten biföll samebyns talan i dess helhet.

Hovrätten för Övre Norrland har i sin dom fastställt att samebyn har bättre rätt än staten till småviltsjakt och fiske inom området och att staten inte i egenskap av fastighetsägare får upplåta rätt till småviltsjakt och fiske på området. Hovrätten har ogillat samebyns yrkande om rätt för samebyn att utan statens samtycke upplåta rätt till småviltsjakt och fiske.

Domen har överklagats av båda parter. Högsta domstolen ska pröva målet i dess helhet.

2.

”Skattefjällsdomen”

Skattefjällsmålet, som resulterade i ”Skattefjällsdomen” NJA 1981 s. 1, avsåg en tvist mellan vissa samebyar m.fl. och svenska staten om rätt till de s.k. skattefjällen i norra Jämtland. Huvudförhandlingen pågick i nästan åtta månader. Domen meddelades i januari 1981. Referent var Bertil Bengtsson, justitieråd i Högsta domstolen under åren 1977-1993.

Hur kom du att bli referent i målet?

Det var egentligen en ren slump. På den tiden brukade uppdraget som referent tilldelas något av de justitieråd som hade varit med och fattat beslut om att meddela prövningstillstånd. I Skattefjällsmålet var vi tre justitieråd som hade beslutat om prövningstillstånd. Av olika praktiska skäl kunde ingen av mina två kollegor åta sig uppdraget som referent och den lotten föll därför på mig.

Fanns det någon revisionssekreterare som bistod dig och övriga ledamöter i arbetet med beredningen av målet?

Ja, en mycket erfaren och kunnig revisionssekreterare – motsvarande dagens justitiesekreterare – hade handlagt målet sedan det kom in till Högsta domstolen. Han bistod med bl.a. sammanställningar av målet och rättsutredningar. Vi hade ett gott samarbete under målets gång. Jag vill minnas att rättsutredningen var mycket omfattande, även om det vid den tiden inte fanns i närheten av så mycket skrivet om samerätt som det finns i dag.

Ni var sedan sex justitieråd som prövade målet slutligt, i stället för den ordinära sammansättningen om fem justitieråd. Hur kom det sig?

På den tiden fanns inte bestämmelsen om att Högsta domstolen var domför även om någon av ledamöterna fick förhinder efter det att handläggningen av målet hade påbörjats. Detta innebar att om vi hade varit fem ledamöter och någon t.ex. skulle ha blivit sjuk så hade vi inte kunnat avgöra målet med de fyra övriga ledamöterna. Med facit i hand hade det dock inte behövts – ledamöterna höll sig pigga och krya under hela den långa processen.

Hölls det något sammanträde för muntlig förberedelse eller liknande i målet?

Ja, jag träffade ombuden för ett förberedande sammanträde före sommaren 1979. Då diskuterades bl.a. planen för den kommande huvudförhandlingen. Parter och >

ombud samtyckte till en tidsplan som innebar att huvudförhandlingen skulle pågå under ca två månader. Det visade sig dock senare – när huvudförhandlingen hade inletts – att den planen långt ifrån skulle hålla. Det slutade med att huvudförhandlingen pågick i nästan åtta månader – från i slutet av september 1979 till i början av maj 1980.

Hur kom det sig att huvudförhandlingen drog ut så mycket på tiden?

Omfattningen av målet växte kontinuerligt under förhandlingens gång. Som exempel kan nämnas att förhandlingsdagarna inte sällan inleddes med att ombuden – särskilt sameombudsmannen – gjorde tillägg till det som tidigare hade diskuterats.

Säkerligen hade det varit möjligt att genom processledning begränsa tidsåtgången. Med hänsyn till målets karaktär och dess betydelse för parterna valde vi dock att ge samerna stor frihet i fråga om hur de ville lägga fram sin talan.

Ni inledde huvudförhandlingen med att åka på syn?

Ja, det stämmer. Under två dagar i slutet av september 1979 – precis efter att huvudförhandlingen inletts – besökte vi de områden som tvisten gällde. Vi flög helikopter över områdena, vilket gav oss en förståelse för hur stora dessa var. Besöket gav oss också viss insyn i olika lokala förhållanden. Det var dessutom en väldigt trevlig resa.

Hur påverkade handläggningen av Skattefjällsmålet Högsta domstolens övriga verksamhet?

Högsta domstolen var på den tiden indelad i tre avdelningar med sex eller sju ledamöter per avdelning.

Det innebar att Skattefjällsmålet tog en hel avdelnings ledamöter i anspråk under mer än ett års tid. Under perioden mellan september 1979 och maj 1980 satt vi i huvudförhandling i genomsnitt tre dagar i veckan, och därefter följde långa perioder av överläggningar.

Hur lade ni upp arbetet med överläggning och domskrivning?

Huvudförhandlingen avslutades den 6 maj 1979. Vi inledde överläggningarna direkt och hade sedan ett uppehåll under sommaren. Därefter återsamlades vi i mitten av september för fortsatta överläggningar.

Jag hade tagit fram ett första utkast till dom som vi hade som utgångspunkt för våra diskussioner. Tillvägagångssättet var i stort sett detsamma som i övriga mål. Vi gick igenom mitt utkast och diskuterade oftast ett eller ett par stycken i taget. Utifrån dessa diskussioner omarbetade jag texten för att tillgodose de synpunkter som kommit fram. Och så fortsatte vi vecka efter vecka. Med tanke på att domen omfattar 163 sidor tog det sin lilla tid. Domen meddelades den 29 januari 1981, dvs. ca åtta månader efter att huvudförhandlingen avslutats.

Var intresset från allmänheten och media stort?

Jag vill minnas att intresset var stort under huvudförhandlingens första dagar men att det därefter svalnade ganska snabbt. När domen väl meddelades visade dock både media och allmänhet stort intresse, men det var nog tyvärr ganska få som orkade läsa domen i dess helhet. Det ledde till >

SESSIONSSAL

 FÖRHANDLING PÅGÅR

 STÄNGDA DÖRRAR

UPPROPSLISTOR

vissa missförstånd hos både massmedia och samerna. Man uppfattade inte att domskälen innehöll åtskilliga uttalanden som var fördelaktiga för samesidan utan betraktade utgången som ett fullständigt nederlag för samerna.

Du har ju senare kommit att skriva flera böcker och artiklar på det same-rättsliga området. Hade du ett intresse för same-rättsliga frågor redan före Skattefjällsmålet eller var det någonting som tillkom därigenom?

Jag hade inte sysslat med de same-rättsliga frågorna innan jag satte mig in i Skattefjällsmålet. Efter att målet avslutats var jag först ganska trött på materialet. Mitt intresse återuppväcktes dock när jag några år senare tog fram materialet. Jag kom därefter, som du nämnde, att skriva en hel del om, och engagera mig i, same-rättsliga frågor. Så mitt intresse för rättsområdet väcktes definitivt genom målet.

Skattefjällsmålet i sak

Målet rörde en tvist mellan bl.a. ett antal samebyar och staten angående bättre rätt till de s.k. skattefjällen i norra Jämtland. I målet behandlades bl.a. frågor om möjligheten att i äldre tider förvärva äganderätt till herrelös mark genom att bruka den för renbete, jakt och fiske, om de rättsliga grunderna för uppkomst av äganderätt för staten till fjällmarkerna och om samerna –

för det fall att staten skulle bedömas vara ägare till skattefjällen – kunde anses ha rättigheter till dem utöver vad rennäringslagen föreskrev och om vissa regler i denna lag stred mot diskrimineringskyddet i dåvarande 2 kap. 15 § regeringsformen.

Högsta domstolen fann att äganderätten till de omtvistade skattefjällen tillkom staten framför samerna. Sameparternas talan om bättre rätt till dessa fjäll lämnades därmed utan bifall.

När det gällde renskötselrätten uttalade Högsta domstolen att den samiska rätten till renskötsel på åretruntmarker utgör ”en starkt skyddad bruksrätt av speciellt slag” som är grundad på urminnes hävd. Den är av civilrättsligt slag och åtnjuter samma grundlagsskydd som annan egendom.

Såvitt avsåg rennäringslagen fann Högsta domstolen att den reglering av samernas bruksrätt till skattefjällen som lagen innehöll inte på någon av sameparterna åberopad grund kunde anses innefatta längre gående befogenheter än som följde av lagen. Inte heller ansågs bestämmelserna om upplåtelse av nyttjanderätter innebära diskriminering av samerna som folkgrupp. Domstolen lämnade därmed även sameparternas talan i den delen utan bifall.

3.

”Nordmalingdomen” och ”Vinterbetet i Härjedalen”

Utöver Girjasmålet och Skattefjällsmålet har ytterligare två samerättsliga mål prövats av Högsta domstolen under de senaste decennierna; ”Nordmalingdomen” NJA 2011 s. 109 och ”Vinterbetet i Härjedalen” NJA 2017 s. 102.

”Nordmalingdomen” NJA 2011 s. 109

I målet hade ca 100 markägare i Nordmalings kommun stämt tre samebyar med påstående om att det inte förelåg någon av avtal oberoende renskötselrätt (vinterbete) på deras fastigheter. Frågan i målet var om det aktuella området utgjorde s.k. vinterbetesmark enligt 3 § rennäringslagen. Domstolen hade därmed att ta ställning till om det ”av ålder” hade bedrivits vinterrenskötsel där.

Högsta domstolen uttalade att vinterbetesrätten enligt 3 § rennäringslagen fick fastställas genom en bedömning av var samerna efter gammal sedvana bedriver renskötsel. Det var enligt domstolen även av betydelse hur renskötseln faktiskt bedrivits.

Vid en sammantagen bedömning av utredningen i målet, bl.a. äldre förarbeten och muntlig bevisning, fann Högsta domstolen att samebyarna hade visat att det vid tillkomsten av första renbeteslagen, år 1886, förelåg en sedvanerätt till vinterbete i Nordmaling, och att denna bestod på de i målet aktuella fastigheterna. Samebyarna befanns därför ha en på sedvana grundad rätt till vinterbete på fastigheterna och fastighetsägarnas talan lämnades utan bifall.

”Vinterbetet i Härjedalen” NJA 2017 s. 102

Ärendet avsåg en ansökan om resning i ett mål om renskötselrätt. Bakgrunden var den att ett stort antal fastighetsägare i Härjedalens kommun i början av 1990-talet hade väckt talan mot fem samebyar. Fastighetsägarna hade i processen yrkat att det skulle fastställas att samebyarna inte hade någon av avtal oberoende rätt till renbete på deras fastigheter. Samebyarna hade bestritt talan och åberopat att de hade rätt till vinterbete på fastigheterna på grund av bl.a. urminnes hävd och sedvana.

Den främsta frågan i målet hade varit om samebyarna hade nyttjat fastighetsägarnas marker för vinterbete under så lång tid att samebyarna därigenom hade fått rätt till fortsatt vinterbete på fastigheterna. Samebyarna hade ansetts ha bevisbördan för att en rätt till vinterbete hade >

uppkommit på detta sätt. I målet hade parterna på båda sidor åberopat omfattande bevisning rörande historiska förhållanden.

Tingsrätten hade funnit att samebyarna inte hade rätt till vinterbete på fastigheterna och bifallit fastighetsägarnas talan. Samebyarna hade överklagat till hovrätten som fastställt tingsrättens dom. I april 2004 hade Högsta domstolen beslutat att inte meddela prövningstillstånd. Hovrättens dom hade därmed vunnit laga kraft.

En av samebyarna ansökte 2014 om resning i Högsta domstolen och yrkade att målet skulle tas upp till förnyad prövning i hovrätten. Som grund för resningsansökan åberopades bl.a. att det sedan hovrättens dom hade kommit fram nya omständigheter och nya bevis rörande de historiska förhållandena, som – om dessa hade lagts fram i rättegången – sannolikt skulle ha lett till en annan utgång.

Högsta domstolen gjorde inledningsvis vissa uttalanden om förutsättningarna för resning i tvistemål och konstaterade därefter att en stor del av det i resningsärendet åberopade materialet var sådant som hade kunnat åberopats i den ursprungliga rättegången och som därför inte kunde läggas till grund för ett beslut om resning. Högsta domstolen fann vidare att det inte var sannolikt att domstolarna, om de hade haft kunskap om det återstående materialet, skulle ha kommit till en annan slutsats angående rätten till vinterbete än de faktiskt gjorde. Det fanns därmed inte förutsättningar att bevilja resning.

Besök av Ruth Bader Ginsburg

Ruth Bader Ginsburg (RBG) är sedan 1993 domare i USA:s högsta domstol Supreme Court. Hon är känd för sitt arbete för lika rättigheter mellan könen och har varit delaktig i ett flertal kända rättsfall på området, både som ombud i Supreme Court och senare i sin egenskap av domare. RBG:s insatser för mänskliga rättigheter har nyligen uppmärksammats genom att hon tilldelades 2019 års Gilel Storch Award. I samband med prisutdelningen i Stockholm besökte RBG även den svenska Högsta domstolen.

RBG föddes den 15 mars 1933 som Joan Ruth Bader i Brooklyn, New York. Hösten 1950 inledde hon studier vid Cornell University, där hon även träffade sin blivande make Martin Ginsburg. Hon tog examen därifrån år 1954 och gifte sig samma år med Martin Ginsburg, som så småningom skulle bli en framstående skattejurist.

År 1956 började RBG vid Harvard Law School. Hon var en av endast nio kvinnor i sin årskurs med ungefär 500 män. När Martin Ginsburg tog examen vid Harvard år 1958 och fick jobb i New York flyttade RBG över till Columbia Law School för att kunna följa med honom. Hon tog examen med toppbetyg år 1959 men hade som kvinna ändå svårt att få jobb. RBG inledde då en karriär inom den akademiska världen, med fokus på civilprocess. Under åren 1963–1972 undervisade hon vid

Rutgers School of Law och blev där efter den första kvinnliga professorn vid Columbia Law School. RBG var med och bildade tidskriften ”Women’s Rights Law Reporter”, som var den första amerikanska tidskrift som fokuserade på kvinnors rättigheter.

År 1965 publicerade RBG sin första bok, ”Civil Procedure in Sweden”, tillsammans med den svenska juristen Anders Bruzelius, som då var rådmann vid Lunds tingsrätt. Inför skrivandet av boken reste hon till Lund för att studera den svenska civilprocessen. Studien ingick i ett komparativt projekt vid Columbia Law School. RBG utnämndes år 1969 till hedersdoktor (numera jubelhedersdoktor) vid Juridiska fakulteten vid Lunds universitet tillsammans med Anders Bruzelius.

RBG engagerade sig i American Civil Liberties Union under 1970-talet >

och deltog där särskilt i arbetet med fall som gällde könsdiskriminering. Den 25 juni 1971 skrev hon sin första inlaga till Supreme Court i målet Reed v. Reed. RBG förde ytterligare mål rörande könsdiskriminering till Supreme Court och vann framgång även i bl.a. Frontiero v. Richardson år 1973 och Weinberger v. Wiesenfeld två år senare. Det sistnämnda fallet gällde diskriminering av män som i egenskap av änklingar med ensam vårdnad om barn inte fick samma bidrag som kvinnor fick i motsvarande situation.

År 1980 nominerade Jimmy Carter RBG till domare i U.S. Court of Appeals for the District of Columbia Circuit i Washington, D.C. I juni 1993 nominerade Bill Clinton henne till Supreme Court, där hon tillträdde i augusti samma år. Hon är, efter Sandra Day O'Connor som tillträdde år 1981, den andra kvinnliga domaren i USA:s högsta domstol.

RBG skrev år 1996 majoritetens domskäl i rättsfallet United States v. Virginia, som öppnade för kvinnor att få militär utbildning vid Virginia Military Institute. Hon har också skrivit många skiljaktiga meningar, bl.a. i könsdiskrimineringsfallet Ledbetter v. Goodyear Tire & Rubber Co. och i abortfallet Gonzales v. Carhart.

Maken Martin Ginsburg var ett stort stöd för RBG under hennes karriär och de fick tillsammans två barn. Han avled i cancer år 2010. Trots egna hälsoproblem har RBG

sällan missat en arbetsdag i domstolen. Hon har en personlig tränare och nyttjar regelbundet Supreme Court's eget gym.

Vid en prisceremoni i Konserthuset i Stockholm den 6 maj 2019 tilldelades RBG Gilel Storch Award för enastående insatser för mänskliga rättigheter och alla människors lika värde. Det framhölls i pris-motiveringen att hon med lagen som instrument varit en framåtsyftande aktivist för minoriteters och kvinnors rättigheter. ”Med orubblig integritet, högsta intellektuella skärpa och fasta humanistiska värderingar som bas har Ruth Bader Ginsburg lyckats åstadkomma avgörande genombrott för jämställdhet mellan kvinnor och män.”

RBG kom till Sverige för att ta emot Gilel Storch Award personligen. Dagen efter prisceremonin besökte RBG Högsta domstolen där hon sammanträffade med företrädare från Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen. Efter inledande ord av Högsta domstolens ordförande Anders Eka och Högsta förvaltningsdomstolens ordförande Helena Jäderblom fördes ett samtal med RBG om bl.a. hennes syn på positiv särbehandling och tolkningen av den amerikanska konstitutionen samt hennes reflektioner kring samarbetet med unga jurister, s.k. clerks, som bistår henne i Supreme Court. Besöket avslutades med en mot-tagning med mingel i Högsta domstolens bibliotek.

Namn på Högsta domstolens avgöranden

De namn som Högsta domstolen ibland ger sina avgöranden har tidigare funnits lätt åtkomliga på

domstolens webbplats endast om avgörandet meddelats 2017 eller senare. Sedan början av 2019 finns samtliga namngivna avgöranden – även äldre avgöranden – samlade i en offentlig lista publicerad på webbplatsen.

I Sverige har vi sedan lång tid haft en tradition att hänvisa till rättsfall genom att ange årgång och sida eller nummer i en domssamling. Referat av Högsta domstolens avgöranden publiceras i tryckt form i Nytt Juridiskt Arkiv, Avd. 1. (NJA). Publiceringen sker cirka fyra månader efter det att avgörandet har meddelats. När referatet har publicerats anges hänvisningen till NJA i anslutning till respektive avgörande på domstolens webbplats. En hänvisning till ett rättsfall sker därför genom hänvisning till exempelvis NJA 2017 s. 75. Detta hänvisningsätt används också i Högsta domstolens egna domar.

Detta sätt att hänvisa till rättsfall har i vissa fall visat sig medföra svårigheter att snabbt komma ihåg vilket rättsfall som avses. En tanke uppkom därför bland vissa av domstolens ledamöter om att ge prejudikaten en benämning. Benämningen är ett slags arbetsnamn som syftar till att, utöver målnummer och NJA-nummer, förenkla igenkännandet av och hänvisningar till rättsfallet.

Från början var namngivningen i princip inofficiell. När arbetet

påbörjades i slutet av 2016 togs det första steget med en genomgång av de namn som domstolens avgöranden fått i den juridiska litteraturen. Dessa förtecknades och granskades.

Ganska snart stod det dock klart att alla de namn som avgörandena fått i litteraturen inte kunde användas av Högsta domstolen. Arbetet övergick därför till en fas där det var upp till de justitieråd som dömde i ett mål eller ärende att namnge avgörandet. Avgöranden meddelade 2017 eller senare har namngetts på detta sätt.

De nya avgöranden som har getts namn har varit relativt enkla att hitta på webbplatsen. Namnet har stått inom parentes under beskrivningen av avgörandet och målnumret. Hänvisningen i löptexten i avgörandet kan se ut på följande sätt. ”Svenska syndabocker” NJA 2017 s. 75.

Efter hand har många gånger även äldre rättsfall namngivits i samband med att dessa omnämns i ett nytt avgörande. Sådana namn har inte varit lika enkla att hitta. För att hitta namnet på ett sådant äldre rättsfall var man tvungen att läsa igenom varje nytt avgörande. Detta är en tidskrävande sysselsättning. >

Ett enklare sätt att komma åt namnen på äldre avgöranden efterfrågades av framförallt personer på de juridiska lärosätena.

Inom Högsta domstolen ansågs det därför vara lämpligt att i en samlad lista publicera benämningarna på samtliga namngivna avgöranden. En sådan lista sammanställdes av en s.k. namngivningsgrupp. I denna grupp ingår justitieråden Johnny Herre, Svante O. Johansson och Malin Bonthron, bibliotekarien Sofia Sternberg samt en av domstolens administrativa fiskaler.

Från sommaren 2019 finns den samlade listan på domstolens webbplats. Listan kommer att hållas uppdaterad med de namn som tillkommer när nya avgöranden namnges och när äldre avgöranden ges namn i dessa. Samtidigt går arbetet vidare med att förbättra förutsättningarna för namngivning av Högsta domstolens avgöranden. Det förefaller nu som om namngivningen av avgöranden har kommit för att stanna.

SVANTE O. JOHANSSON
JUSTITIERÅD

Rättsfall i korthet

2019

CIVILRÄTT

Skälig ersättning vid obehörigt utnyttjande av ett filmverk

(*NJA 2019 s. 3, "Dreamfilm"*)

SF hade yrkat åtta miljoner kr som skälig ersättning för att en film hade gjorts tillgänglig för illegal streaming på dreamfilm.se. Högsta domstolen menade att det inte fanns något etablerat pris som kunde ligga till grund för att beräkna ersättningen och att det då var tänkbart att fingera ett licensavtal som skulle kunna ha träffats mellan en rättighetsinnehavare och någon som ville utnyttja verket. Den metoden kan dock vara förenad med stora svårigheter. I så fall får domstolen göra en uppskattning av den skäliga ersättningen för utnyttjandet av verket. SF:s metod att fingera en licensavgift ansågs inte kunna läggas till grund för att bestämma den skäliga ersättningen. Med utgångspunkt från den utredning som fanns i målet bestämde Högsta domstolen beloppet till 400 000 kr.

En tidigare sambo har inte fått ersättning för att han bekostat arbeten och installationer på den andra sambons fastighet

(*NJA 2019 s. 23, "Den betalande sambon"*)

En sambo som bekostat arbeten och installationer på den andra sambons fastighet begärde, sedan samborna separerat, ersättning motsvarande vad han betalat. Han påstod att han lånat ut beloppet till den andra sambon eller att den andra sambon i vart fall skulle göra en obehörig vinst om ingen ersättning betalades. Sambon ansågs inte ha visat sitt påstående att betalningen utgjort ett lån. Han ansågs inte heller ha rätt till ersättning på den grunden att den andra sambon gjort en obehörig vinst.

Klander av skiljedom

(*NJA 2019 s. 171, "Belgor"*)

Ett vitryskt och ett turkiskt bolag hade en skiljetvist i Stockholm om ett gruvprojekt i Turkmenistan. Det vitryska bolaget klandrade skiljedomen och yrkade att den skulle upphävas. Bolaget hävdade att skiljenämnden dömt över ett yrkande som inte

omfattades av skiljeavtalet. Högsta domstolen uttalade att tolkning av skiljeavtal bör ske med utgångspunkt från att parter i ett kommersiellt avtalsförhållande eftersträvar att tvister inom ramen för deras relation ska avgöras i ett och samma forum. En domstol som överprövar skiljenämndens ställningstagande i en behörighetsfråga bör beakta att det normalt är skiljenämnden som har de bästa förutsättningarna att bedöma skiljeavtalets vidd. Ett upphävande av skiljedomen bör förutsätta att den klandrande parten visar att skiljenämndens tolkning varit oriktig. Högsta domstolen ansåg att vad den klandrande parten anfört inte utgjorde grund för att underkänna skiljenämndens bedömning av parternas avtal. Inte heller när det gällde de andra påstådda handläggningsfelen ansåg Högsta domstolen att det fanns grund för att upphäva skiljedomen.

Störande byggnadsarbeten gav en lokalhyresgäst rätt till hyresnedsättning och till förtida uppsägning av hyresavtalet

(*NJA 2019 s. 445, "Entré Malmö"*)

I ett nästan nytt köpcentrum inledde en hyresvärd ett ombyggnadsarbete. Detta medförde störningar för hyresgästen. Hyresgästen sa sedan upp hyresavtalet under åberopande av att ombyggnationen medförde hinder och men som utgjorde en väsentlig brist i nyttjanderätten. Högsta domstolen menade att ombyggnationen utgjort en sådan brist som gav hyresgästen rätt till hyresnedsättning samt att bristen i nyttjanderätten till lokalen var så väsentlig att hyresgästen hade rätt att säga upp hyresavtalet i förtid.

Erkännande av utländsk dom om fastställande av moderskap efter surrogatarrangemang

(*NJA 2019 s. 504, "Det kaliforniska surrogatarrangemanget"*)

Ett svenskt sambopar genomförde ett surrogatarrangemang i Kalifornien, USA, med ett donerat ägg från en anonym donator och spermier från mannen. En amerikansk domstol slog fast att den svenska kvinnan var barnets rättsliga mor. Paret återvände tillsammans med barnet till Sverige. När paret separerade ansökte den svenska kvinnan om att den amerikanska domen skulle erkännas i Sverige. Högsta domstolen konstaterade att det inte finns några lagregler som ger stöd för att erkänna utländska domar på moderskap som förekommer i länder som tillåter surrogatarrangemang. När det har etablerats en faktisk familjerelation mellan barnet och den i en utländsk dom utpekade modern, kan det ändå vara nödvändigt att erkänna den utländska domen. För att tillgodose barnets rätt till privatliv och för att uppfylla principen om barnets bästa menade Högsta domstolen att det var nödvändigt att erkänna domen.

Beviskrav och bevisvärdering i tvistemål om bättre rätt till utmätt lös egendom

(*14 oktober, "Bättre rätt till fordon I-III"*)

I tre mål har Högsta domstolen uttalat sig om bevisprövningen och vilket beviskrav som ska riktas mot tredje man som i tvistemål för talan om bättre rätt till lös egendom som utmäts. Högsta domstolen konstaterade >

att utgångspunkten måste vara att beviskravet i ett tvistemål om bättre rätt till den utmäta egendomen är detsamma som i ett utmätningmål; den som har bevisbördan för äganderätt ska prestera full bevisning. I ett av målen kom Högsta domstolen fram till att klaganden styrkt sitt påstående om bättre rätt till den utmäta bilen. I de övriga två målen ansåg Högsta domstolen att klagandena inte styrkt sitt påstående om bättre rätt till fordonen.

Köparen av en bostadsrätt har inte fått ersättning av säljaren trots vissa brister i lägenhetens badrum (29 oktober, "Badrummet")

En vara ska anses felaktig, trots ett förbehåll om försäljning i befintligt skick, bl.a. om varan är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till priset och övriga omständigheter med fog kunnat förutsätta. Enligt Högsta domstolen ska det råda ett uppenbart missförhållande mellan parternas prestationer. Ett sådant missförhållande ansågs inte föreligga när köparen av en bostadsrätt upptäckt flera brister i lägenhetens badrum, men utgifterna för reparationen varit bara några procent av priset.

Spelmissbruk kan i allvarliga fall ligga till grund för förvaltarskap (30 oktober, "Spelmissbruket")

I allvarliga fall av missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel kan en person få en förvaltare. Ett spelmissbruk anses numera innefatta samma typ av problem som alkohol- och narkotikamissbruk. Högsta domstolen menade därför att spelmissbruk bör likställas med andra former av missbruk även vid tillämpningen av reglerna om förvaltarskap. De fall av mycket allvarliga spelproblem som är på nivån

spelmissbruk bör enligt domstolen därmed kunna ligga till grund för beslut om förvaltarskap. Det aktuella fallet rörde en person som på grund av psykisk störning och spelmissbruk var ur stånd att vårda sin egendom och därför skulle ha förvaltare.

Advokats skadeståndsansvar för rådgivning

(7 november, "Advokatens skatterådgivning")

En advokat ska utföra sitt uppdrag redbart och nitiskt och iakttä god advokatsed. Dessa riktlinjer för fackmässighet bildar utgångspunkt för den aktsamhet som en advokat bör visa. Aktsamhetsbedömningen ska utgå från uppdragsavtalet. Enligt domstolen är det fråga om en sedvanlig aktsamhetsbedömning. Bedömningen ska inriktas främst på den metod som advokaten har använt sig av och om hans eller hennes bedömningar utgör en fackmässig undersökning av rättsläget som det framstod vid tiden för rådgivningen. Det aktuella fallet gällde att ge råd om hur risken för skattetillägg kunde undvikas utan att företagen skulle behöva yrka beskattning av vinsten från fastighetsförsäljningen. Högsta domstolen kom fram till att advokaten inte varit oaktsam.

En amerikansk dom om fastställt moderskap efter ett surrogatarrangemang erkänns när barnet inte har någon rättslig familjerelation med någon annan i Sverige

(17 december, "Surrogatarrangemanget i Arkansas")

En svensk kvinna genomförde ett surrogatarrangemang med en amerikansk kvinna. Ett anonymt donerat ägg som befruktats med anonymt donerade spermier fördes in i den amerikanska kvinnans livmoder,

varefter en amerikansk domstol förklarade att den svenska kvinnan var det blivande barnets rättsliga mor. När den svenska kvinnan återvände till Sverige tillsammans med barnet, som här saknade en legal ställföreträdare, ansökte hon om att den amerikanska domen skulle erkännas i Sverige. Högsta domstolen kom fram till att det för närvarande inte finns något lämpligare sätt att tillgodose barnets rätt till privatliv och uppfylla principen om barnets bästa än att erkänna domen i Sverige.

STRAFFRÄTT

Tre prejudikat om verkställighetshinder vid utvisning på grund av brott

(*NJA 2019 s. 47, "Utvisningsverkställighet I-III"*)

När en domstol ska döma i ett brottmål och det uppkommer en fråga om utvisning, ska domstolen ta hänsyn till om det, då straffet är avtjänat, kan finnas hinder mot att verkställa utvisningen. Högsta domstolen har i tre olika mål lämnat närmare anvisningar om den prövning som domstolarna ska göra. Prövningen beror på vilken sorts hinder som är aktuellt. Om det är fråga om ett individuellt verkställighetshinder, t.ex. att utlänningen riskerar dödsstraff i hemlandet, bör det i normalfallet redan vid domstillfället kunna konstateras om hindret kommer att bestå under överskådlig tid. När det gäller generella verkställighetshinder, t.ex. att det pågår en väpnad konflikt i det land dit utvisningen ska verkställas, är det oftast inte möjligt för domstolen att bedöma om hindret kommer att bestå när straffet har avtjänats. Huvudregeln bör därför vara att domstolen i sådana situationer ska besluta om utvisning. Högsta domstolen kom fram till att utvisning skulle ske i alla tre målen.

Synnerliga skäl för utvisning på grund av brott?

(*NJA 2019 s. 316, "Utlänningens vistelsetid"*)

En man dömdes för våldtäkt till fängelse i ett år och tio månader. Frågan var om han skulle utvisas. Mannen hade vistats i Sverige med uppehållstillstånd i åtta och ett halvt år när åtal väcktes. Han hade ingen familj i Sverige men hade under större delen av sin vistelse här haft sysselsättning i form av studier, praktik eller anställning. När en utlänning har vistats länge i Sverige kan utvisning på grund av brott ske endast om det finns synnerliga skäl. Högsta domstolen slog fast att utgångspunkten är att personer som omfattas av bestämmelsen inte ska utvisas men att utvisning ändå kan ske om det finns särskilda omständigheter som vid en helhetsbedömning medför att skälen för utvisning väger över. Det är framför allt allvaret i den brottslighet som aktualiserat utvisning som kan göra att det finns synnerliga skäl för utvisning. Utlänningens personliga omständigheter är då av betydelse och vistelsetidens längd får ökad betydelse allt eftersom tiden går. Högsta domstolen fann att det inte förelåg synnerliga skäl för utvisning.

Utlänning till Kina vägras

(*NJA 2019 s. 611*)

En kinesisk medborgare begärdes under 2018 utlämnad till Kina för lagföring av allvarlig ekonomisk brottslighet. Till grund för begäran fanns ett häktningsbeslut och en utredning som bl.a. innehöll domar mot, och förhör med, personer som >

varit inblandade i den påstådda brottsligheten. Högsta domstolen förklarade i ett yttrande till regeringen att det fanns en risk både för att den kinesiske medborgaren skulle utsättas för förföljelse på grund av sin politiska aktivitet och för att han skulle utsättas för behandling i strid med Europakonventionen. Högsta domstolen ansåg därför att det förelåg hinder mot att utlämna personen till Kina.

Fällande dom för oaktsam våldtäkt *(NJA 2019 s. 668 "Övernattningen")*

En man övernattade hos en kvinna som han tidigare endast haft kontakt med via sociala medier. Under natten genomförde han ett samlag med kvinnan. Hon var passiv och gav inte något tydligt uttryck för att hon ville delta i de sexuella handlingarna. Högsta domstolen konstaterade att en person som mot sin vilja utsätts för ett sexuellt närmande inte har något ansvar för att säga nej eller för att på annat sätt uttrycka sin motvilja. Det faktum att parterna var ense om att ligga i samma säng och att de var klädda i enbart underkläder innebar enligt Högsta domstolen inte att kvinnan deltog frivilligt i de sexuella handlingarna. Högsta domstolen fann det visat att mannen genomfört de sexuella handlingarna utan att kvinnan deltagit frivilligt. Det var dock inte visat att mannen handlat uppsåtligt men däremot att han handlat grovt oaktsamt. Han dömdes därför för oaktsam våldtäkt.

Fängelsestraff för uppmaning på sociala medier att ge pengar till terroristorganisationer

(13 november, "Vapen vid fronten")

Enligt meddelanden på ett öppet Facebookkonto uppmanades allmänheten att överföra pengar till bl.a.

Islamiska staten via två namngivna personer. Frågan i Högsta domstolen var främst om det förhållandet att Islamiska staten var part i en väpnad konflikt i Syrien medförde en inskränkning i straffansvaret för brott mot rekryteringslagen. Högsta domstolen kom fram till att så inte var fallet. Högsta domstolen kom vidare fram till att när pengar används för inköp av vapen till organisationer som regelmässigt utför terrorhandlingar mot civila som ett led i sin krigföring, är det inte möjligt att skilja mellan att vapnen används mot fiendestyrkorna i den väpnade konflikten och att vapnen används för terrorhandlingar mot civila. Den tilltalade dömdes för brott mot rekryteringslagen till fängelse i sex månader.

Värdegränsen för ringa stöld vid butikstillgrepp höjs till 1 250 kr

(10 december, "Ringa stöld-gränsen")

Ett stöldbrott bedöms som ringa stöld (tidigare snatteri) om brottet med hänsyn till värdet av det som tagits och övriga omständigheter vid brottet är att anse som ringa. Vid butikstillgrepp är värdet av det tillgripna i allmänhet avgörande för rubriceringen. Högsta domstolen har kommit fram till att den värdegräns om 1 000 kr som i rättspraxis tillämpats vid butikstillgrepp sedan 2009 ska höjas till 1 250 kr.

1789

Några händelser under året

28 och 29 januari

Högsta domstolen besökte Värmlands tingsrätt och Vänersborgs tingsrätt. Från Högsta domstolen deltog avdelningsordföranden Gudmund Toijer, kanslichefen Måns Wigén, justitiesekreterarna Glenn Karlsson och Lina Zettergren samt administrativa fiskalen Mathilde Ramel.

11 och 12 februari

Högsta domstolen besökte Varbergs tingsrätt och Helsingborgs tingsrätt. Från Högsta domstolen deltog justitierådet Ann-Christine Lindeblad, beredningschefen Maria Edwardsson, justitiesekreterarna Janina Kastevik och Malin Hjalmarson samt administrativa fiskalen Simon Rosdahl.

4 och 5 mars

Högsta domstolen besökte Malmö tingsrätt och Ystads tingsrätt. Från Högsta domstolen deltog avdelningsordföranden Gudmund Toijer, kanslichefen Måns Wigén, justitiesekreterarna Josefine Wendel och Anna Eberstål samt administrativa fiskalen Simon Rosdahl.

6 mars

En delegation från det thailändska rättsväsendet besökte Högsta domstolen.

25 mars

Stefan Reimer började som nytt justitieråd i Högsta domstolen. Han kom närmast från en anställning som chefsrådman i Helsingborgs tingsrätt.

7 9 april

Domarseminarium för de nordiska högsta domstolarna anordnades i Tusby, Finland. Från Högsta domstolen deltog ordföranden Anders Eka, avdelningsordföranden Gudmund Toijer samt

justitieråden Malin Bonthron och Eric M. Runesson. Seminariet innefattade diskussioner om domstolarnas oberoende samt förhållandet mellan EU-domstolen och de nationella högsta domstolarna.

12 april

Sveriges Domareförbund anordnade ett seminarium på ämnet ”Hotet mot domares oavhängighet i Europa – rättsstater i kris” i Lund. Från Högsta domstolen deltog ordföranden Anders Eka.

25 och 26 april

Högsta domstolen i Polen anordnade en internationell konferens på ämnet ”The Future of Europe based on the Rule of Law” i Warszawa, Polen. Från Högsta domstolen deltog ordföranden Anders Eka.

7 maj

Ruth Bader Ginsburg, domare i USA:s högsta domstol, besökte Högsta domstolen i samband med att hon befann sig i Sverige för att tilldelas Gilel Storch Award. Vid besöket deltog bl.a. justitieråd från Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen samt representanter från Gilel Storch-kommittén.

13 och 14 maj

Högsta domstolen besökte Hässleholms tingsrätt och Kristianstads tingsrätt. Från Högsta domstolen deltog justitierådet Kerstin Calissendorff, beredningschefen Cecilia Hager, justitiesekreterarna Emelie Hansell och Evelina Säfwe samt administrativa fiskalen Filippa Sjödén.

20 och 21 maj

Högsta domstolen besökte Hovrätten över Skåne och Blekinge samt Lunds tingsrätt. Från Högsta domstolen deltog

ordföranden Anders Eka, kanslichefen Måns Wigén, justitiesekreterarna Åsa Brundin och Ylva Meyer samt administrativa fiskalen Simon Rosdahl.

22 maj

En delegation från ECOWAS Court of Justice besökte Högsta domstolen.

31 juli

Justitierådet Lars Edlund gick i pension. Han blev utnämnd till justitieråd 2012.

21 23 augusti

Presidenterna i de nordiska högsta domstolarna träffades i Visby. Programmet innefattade bl.a. diskussioner om domstolarnas oberoende samt besök på Gotlands tingsrätt.

2 september

Cecilia Renfors började som nytt justitieråd i Högsta domstolen. Hon kom närmast från en anställning som justitieombudsman.

3 september

En delegation från högsta domstolen i Indonesien besökte Högsta domstolen.

19 september

Regeringen utnämnde expeditionschefen Johan Danelius till justitieråd i Högsta domstolen. Han tillträder den 20 januari 2020.

20 september

En delegation från Justitiedepartementet i Japan besökte Högsta domstolen för att diskutera frågor rörande sexualbrottslagstiftning.

25 september

EU-domstolen anordnade en konferens på ämnet "The General Court of the European Union in the Digital Era" i Luxemburg. Programmet innehöll bl.a. paneldiskussioner med anknytning till digitaliseringsfrågor. Från Högsta domstolen deltog avdelningsordföranden Gudmund Toijer.

7 och 8 oktober

En delegation med domstolshandläggare och föredragande besökte Göteborgs tingsrätt och Hovrätten för Västra Sverige. Besöket utgjorde ett led i Högsta domstolens digitaliseringsarbete.

11 oktober

En delegation från Riksdagens ombudsmän (JO) besökte Högsta domstolen.

21 oktober

Presidenten för den Internationella brottmålsdomstolen (ICC), Chile Eboe-Osuji, besökte Högsta domstolen.

14 november

Konstitutionsutskottet träffade representanter från Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen för en diskussion om bl.a. de högsta instansernas konstitutionella roll och rättsbildning genom prejudikat.

17 19 november

EU-domstolen anordnade ett domarmöte i Luxemburg för domare vid de högsta domstolarna i EU:s medlemsstater. Programmet bestod bl.a. av workshops inom olika EU-rättsliga ämnen. Från Högsta domstolen deltog justitieråden Kerstin Calissendorff och Petter Asp.

18 november

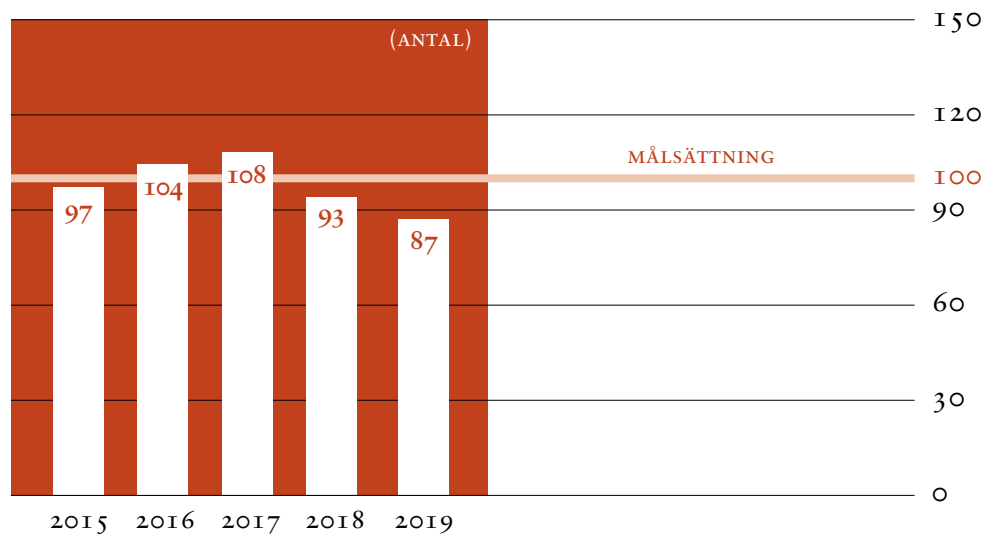
Högsta domstolen besökte Blekinge tingsrätt. Från Högsta domstolen deltog avdelningsordföranden Gudmund Toijer, beredningschefen Maria Edwardsson, justitiesekreteraren Elisabeth Ståhl samt administrativa fiskalen Filippa Sjödén.

2 6 december

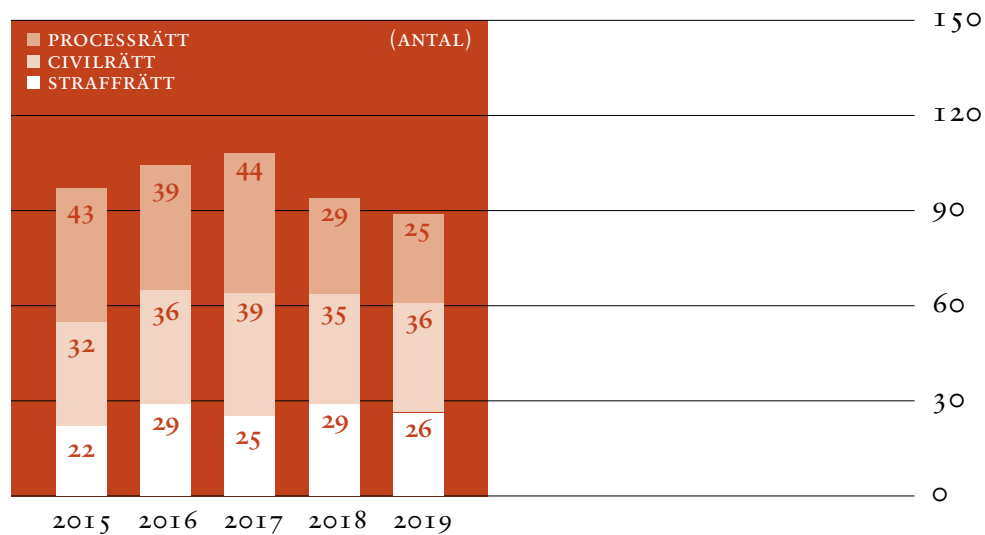
Inom ramen för det utbytesprogram som anordnas av Network of the Presidents of the Supreme Judicial Courts of the European Union tog Högsta domstolen emot en domare från högsta domstolen i Tjeckien.

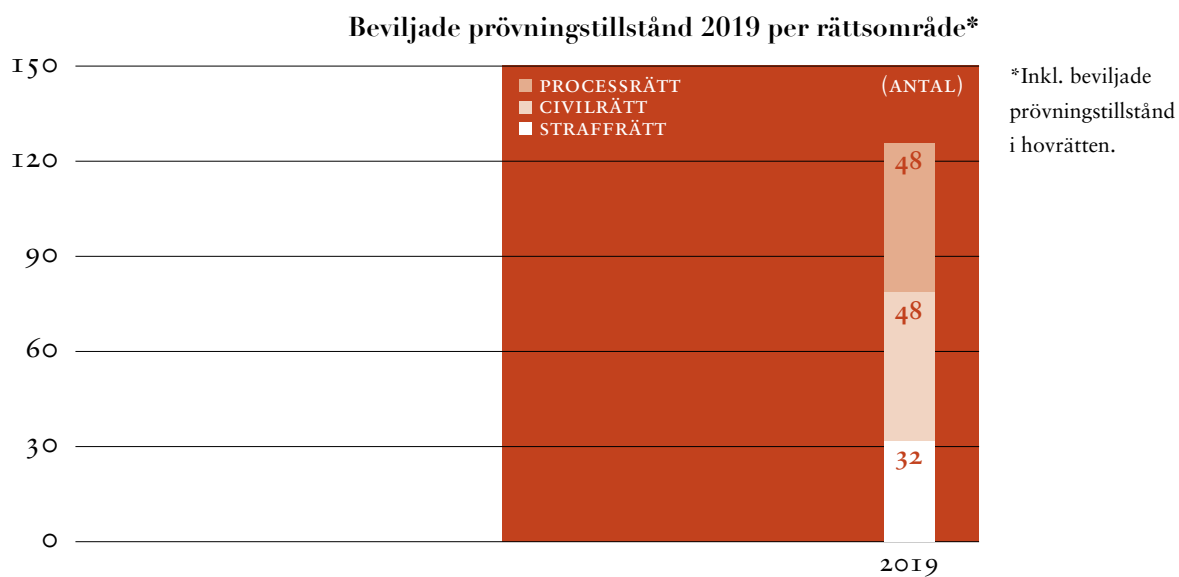
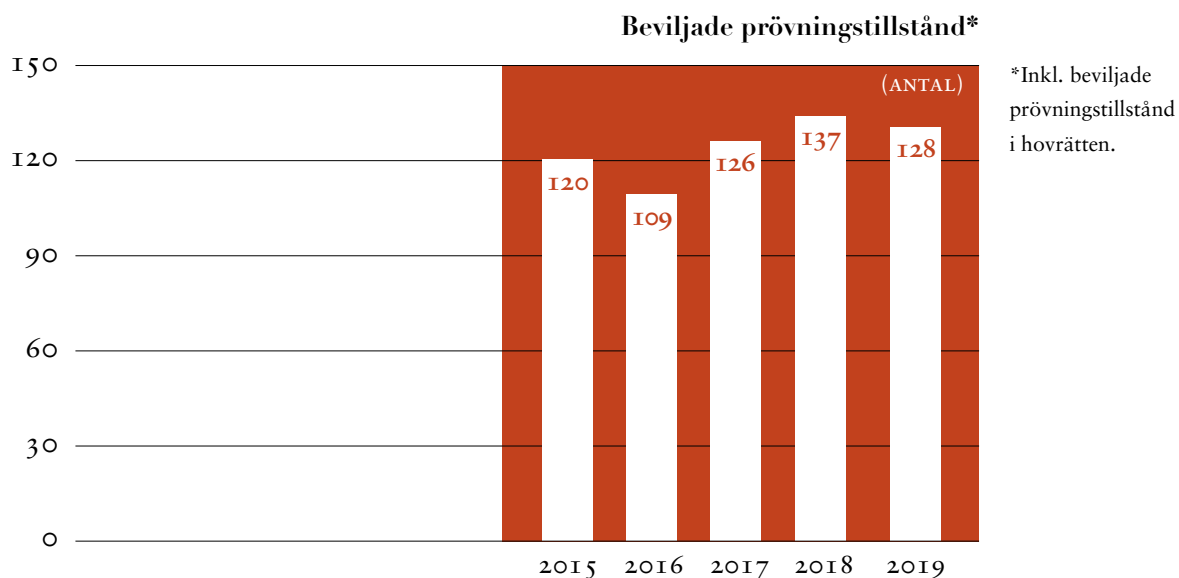
STATISTIK

Prejudikat

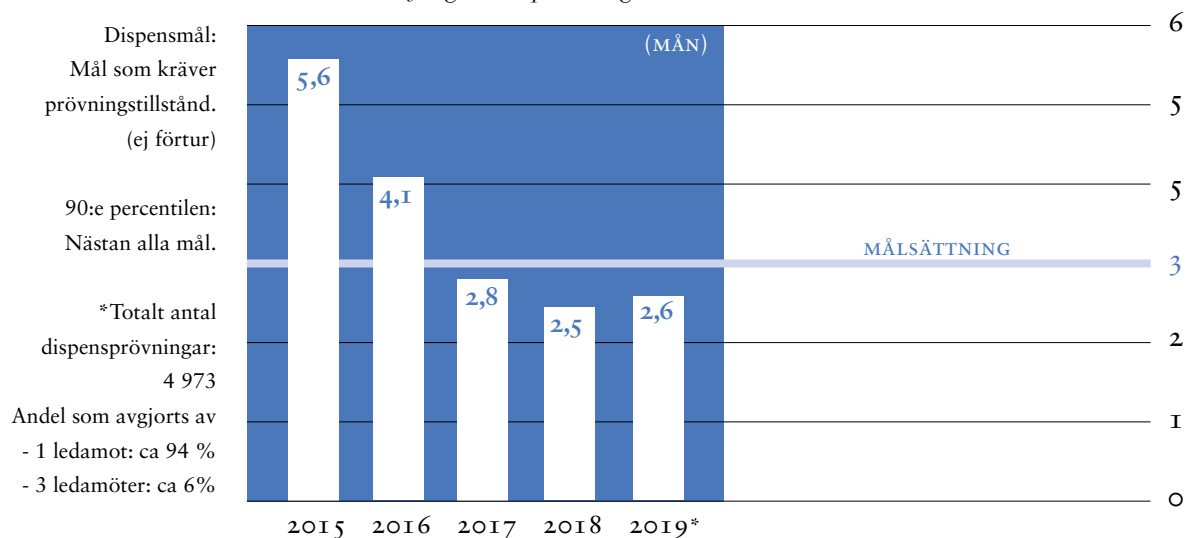
Prejudikat per rättsområde

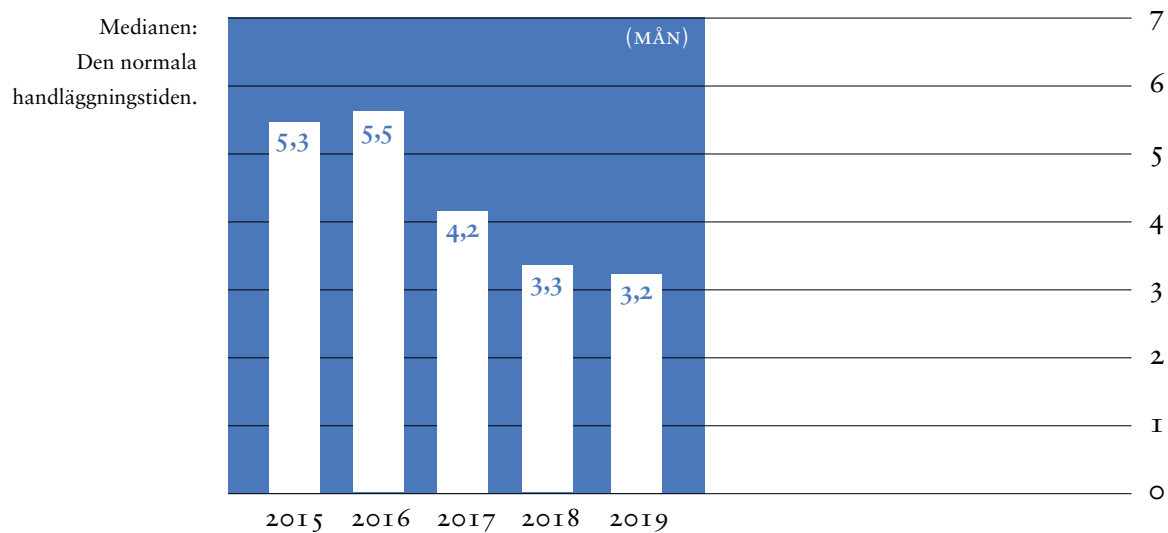

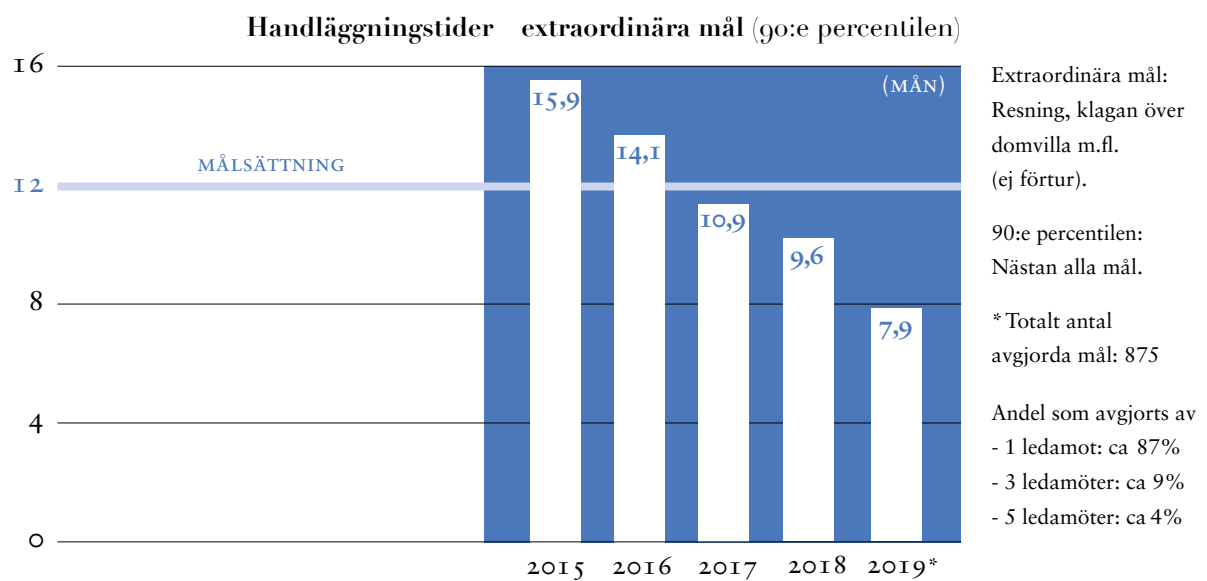
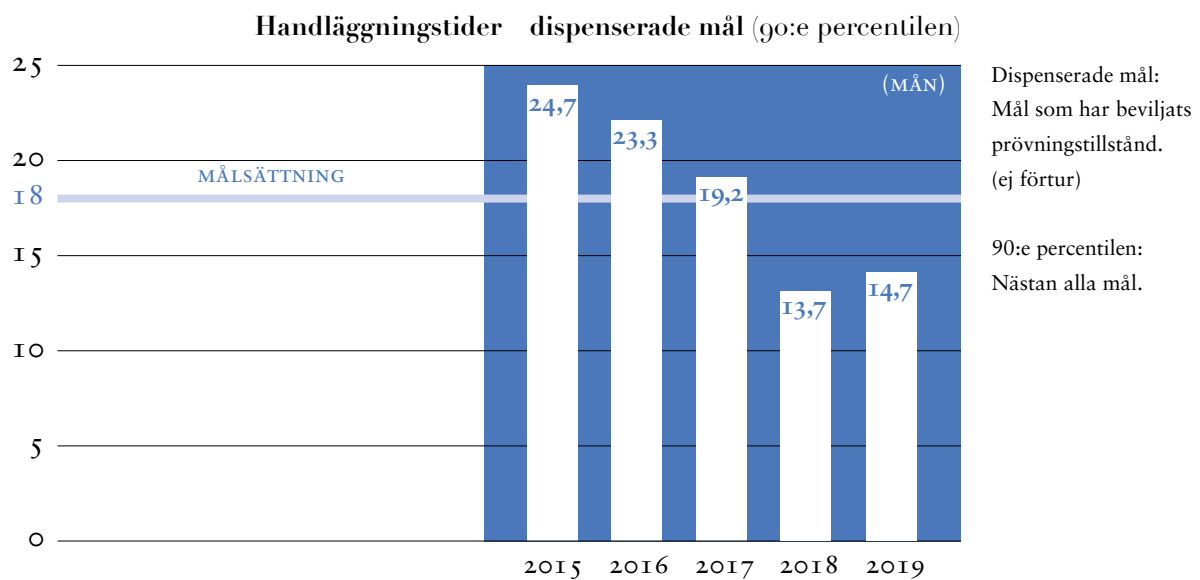
Handläggningstider dispensmål (90:e percentilen)

Tid till beslut i frågan om prövningstillstånd

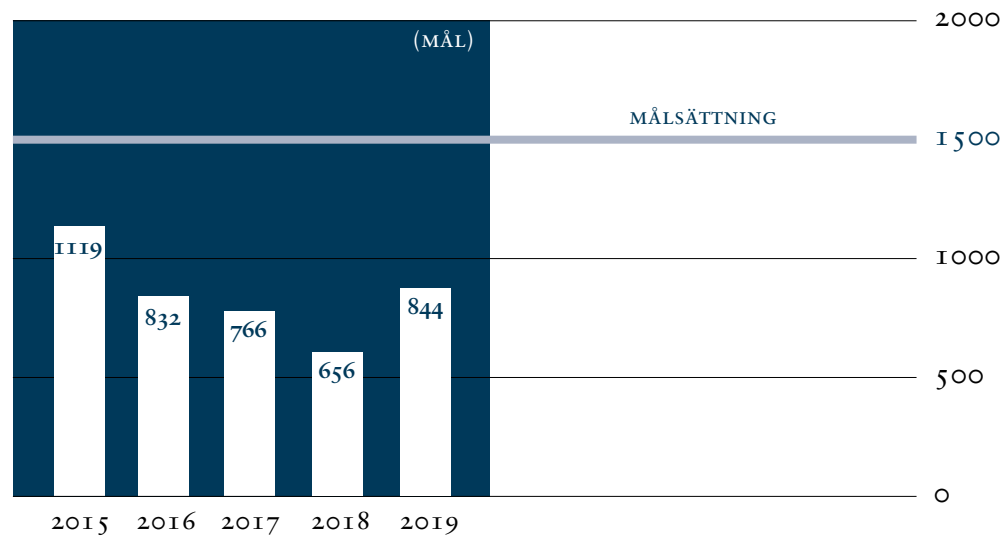

Handläggningstider tid till beviljade prövningstillstånd (medianen)

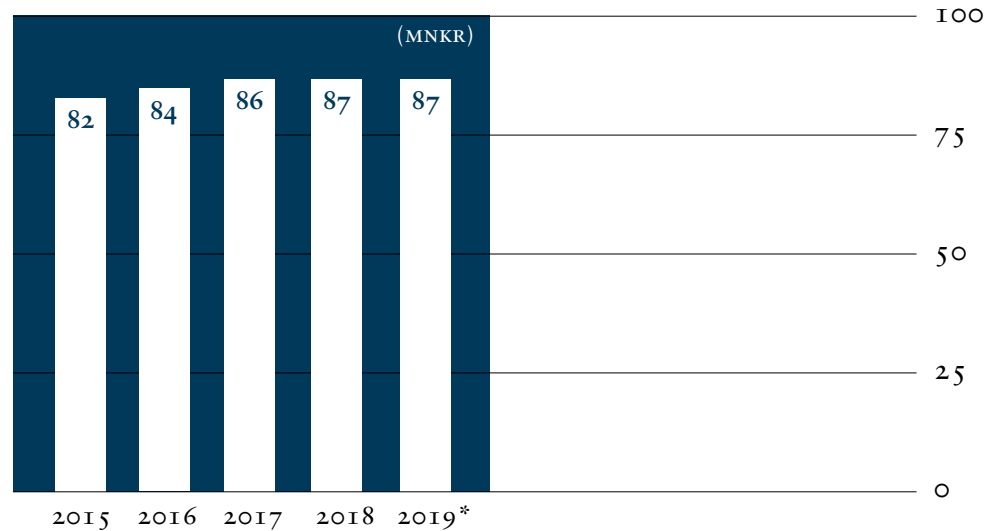

Totala balanser

Budget

*Utfall:
cirka 1,3 mnkr
i underskott.

Högsta domstolens ledamöter

ANDERS EKA, FÖDD 1961, LEDAMOT SEDAN 2013, ORDFÖRANDE SEDAN 2018

GUDMUND TOIJER, FÖDD 1956, LEDAMOT SEDAN 2007, AVDELNINGSORDFÖRANDE SEDAN 2016

ANN-CHRISTINE LINDEBLAD, FÖDD 1954, LEDAMOT SEDAN 2002

KERSTIN CALISSENDORFF, FÖDD 1955, LEDAMOT SEDAN 2003

JOHNNY HERRE, FÖDD 1963, LEDAMOT SEDAN 2010

AGNETA BÄCKLUND, FÖDD 1960, LEDAMOT SEDAN 2010

INGEMAR PERSSON, FÖDD 1954, LEDAMOT SEDAN 2010

SVANTE O. JOHANSSON, FÖDD 1960, LEDAMOT SEDAN 2011

DAG MATTSSON, FÖDD 1957, LEDAMOT SEDAN 2012

STEN ANDERSSON, FÖDD 1955, LEDAMOT SEDAN 2016

STEFAN JOHANSSON, FÖDD 1965, LEDAMOT SEDAN 2016

PETTER ASP, FÖDD 1970, LEDAMOT SEDAN 2017

MALIN BONTHRON, FÖDD 1967, LEDAMOT SEDAN 2017

ERIC M. RUNESSON, FÖDD 1960, LEDAMOT 2018

STEFAN REIMER, FÖDD 1962, LEDAMOT SEDAN 2019

CECILIA RENFORS, FÖDD 1961, LEDAMOT SEDAN 2019

Postadress: Box 2066 103 12 Stockholm
Besöksadress: Riddarhustorget 8, Stockholm